

առի ամեն կարգի մարդիկը կը հաս-
կընամ, մինչև անգամ գեղացիները,
որք ամեն մի վեր իրենց կարծիքը
բողոքովին փոխած են այդ մարդուն
վրայ: »

Յրանս լրագիրը կը պատմէ թէ
Գաղղիացու ձեռքն ինկած Բրուսիայի
զինուոր մը լուր տուեր է թէ Բրուսիայ
արքայադուին փարիզի մօտ ուսէն ծան-
րապէս վիրաւորուեր է: Բրուսիացու
ձեռքէն փախած Գաղղիացի դերի
մ'ալ այս լուրը հաստատուի է ըսելով
թէ քսանէն աւելի Բրուսիայի զինուոր-
ներէ լած է:

Այս վերքը դարմանելու համար
Գաղղիացի անուանի Նէլաթին վիրա-
բույժը փարիզէն վէրսայլ խնդրուեր է:

Արքայադուին իշխանը Մէն-է-Մարի
աղջային սահապան զինուորներէն վի-
րաւորուեր է, որք դարմանի մօտ էին,
եւ խորհարար հնարք մը բանեցնելով
ձեռքը ընտն կրցեր է աղաւթի, ապա
թէ ոչ գերի սխտի բռնուէր:

Փախած ժամանակ ալ անտառին
մէջ կորուսեր, եւ ութ ժամ թափա-
ռելէ ետեւ, զինքը վնասուելու ետեւ
Բրուսիացի զրահաւորներէն գտնուեր
եւ վէրսայլ տարուեր է:

Բել լրագիրն խօսքին նայելով,
հոկա. 31 ին փարիզի մէջ ծագած յե-
ղափոխական խռովութենէն ետեւ, եր-
բոր խռովարարները քաղաքացեալ-
կան պարտէն դուրս հանուեր են,
Բրուսիական ծածկանիչ հեռագիր մը
գտնուեր է, որ Պ. Պիամարի լրտեսնե-
րէն մէկուն վրայէն ինկած կը կարծուի:
Փարիզի կառավարութիւնը հոկա.
31 ի խռովութեան պարագլուխները
բռնեց բանտարկեց: Ատնց կարգն են
նաեւ Պլանքի եւ Յիւրէնս, բայց ե-
րեանի պահած ըլլալով դեռ ձեռք
անցած չեն:

Սպանիոյ մէջ Լատին աղգերէ
(Գաղղիա խաղաղութիւնը եւ ըլլ-
պանիա) դաշնակից հասարակապետու-
թիւն մը կազմուելու պաշտօնը յա-
ռաջ երթալով: Բաթալոնիայի մէջ
մեծ ապստամբութիւն մ'անհրաժեշտ
կերելի:

Բաթալոնիայի հարուստ վաճառա-
կան մը՝ Սպանիոյ սահմանակից Գաղ-
ղիական դաւաճաց մէջ կամուոր գո-
րաց դուռը մը կազմելու համար մէկ
միլիոն Ֆրանք նուիրեց:

Թուրքի Գաղղիական կառավարու-
թիւնը՝ ճանապարհորդ աղանձինքու
միջոցաւ փարիզի հետ թղթակցելու
գիւրութիւնը՝ որ միայն կառավար-
ութեան պահուած էր, հասարակու-
թեան ալ տալով, նոյ. 11 էն ի վեր
թուրքի մէջ յատուկ դրամներով մը
բացուած է այս թղթակցութեան հա-
մար:

ԱՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՆ

Լոնտոն 19 նոյ.

Կորչաքոֆ իշխանը նոյեմբեր 2 թը-
ւով Լոնտոնի ուղևորած ծանուցարարի
մը մէջ կը պնդէ թէ 1856ի դաշնագ-
րութիւնը գիւրութեամբ չափաւոր-
ւելով Արեւելքի մէջ հաւատարմաւոր-
ութիւնը խզուած է ի վնաս Ռուսիոյ.
ուստի Ռուսիոյ կառավարութիւնը իւր
մասին հաւատարմութիւնը վերա-
հաստատել միայն կուզէ:

Այս որոշումը բնաւ փոխութեան
չպարտաւորուի Ռուսիոյ արեւելեան
քաղաքականութեան մէջ, Կորչաքոֆ
իշխանը կը յուսայ թէ այս բացա-
րութիւնը բոլոր սխալ հասկողութեան
թիւնները կը հեռացնէ: Այս ծանու-
ցարարը Լոնտոն կրանիլի նոր պատաս-
խանէն առաջ հաղորդուած է իրեն:

Վիեննա 19 նոյ.

Վիեննայի կաղէթ օրագիրն իր ույս
կրկնական թուով տուել հանէ Աւստ-
րիոյ զինուորական պատրաստութեանց
զրոյցը: Էթէլթէն կը ծանուցանեն
թէ Հունգարիոյ երկարօրոնական
ժողովին մէջ հարցաւ մնալու եղանակը
եւ ինչ մէջ Ռուսիոյ ըրած պահանջն
ներքէն զննելու հարկին վրայ:

Թուր 19 նոյ.

Ռուսիոյ չորսերկուսորդ Գաղղիոյ
ալ հաղորդուեցաւ: Մինչև հիմա պաշ-
տօնական տեղեկութիւն մը չառնուե-
ցաւ թէ Բրուսիա ինչպէս կը նկատէ
Ռուսիոյ պահանջն: Պ. Ռոս Ռե-
սըլ միշտ վէրսայլ է իսկ թուրքի գաղ-
ղիական կառավարութիւնը դեռ խըն-
դիրը քննած չէ:

Մարտի 20 նոյ.

Կորչաքոֆ իշխանը սիրտին հան-
գարանցներէ համար երկրորդ շըր-
ջաբերական մը զրկած է, որուն պա-
րտականութիւնը դեռ չայտնի չէ:

Ռուսիա յետեւ գրտահար կը չի-
նէ Նիքոլայեֆի նաւորանիք մէջ, եւ
Բէլլոն ու Էնիգալէ կամրային:

Որքանի մօտ մեծ ճակատամարտ
մը կ'սպասուի:

Փարիզ երբ միտ բաւելու չափ
միտ են հինգ ամիս բաւելու չափ ըն-
դիզէն ունի: Հացն ու գինին ալ ա-
ռատ են:

Թուր 20 նոյ.

Պաշտօնական՝ Բրուսիայի Տը-
րէօի եւ Նոմանքուրի վրայ, քաղցին
եւ Լիւքսեմբուրգի վրայ յարձակեցան:
Բայց աղջային պահապան զինուորները դա-
նաւք ետ քաշուելու ստիպեցին:

Կարլսպատի Ռեքլիթթի որդին
Շաթիլեօի քով Բրուսիայիները կո-
խելով 800 դերի առաւ:

Պէրլին 22 նոյ.

Բրուսիական պաշտօնական հեռա-
գիրները հասան հոս:

Մէյ 21 նոյ.

Բլաքփիլի բերդին մէջ այս առա-
ւօտ վառօդի միջերանոց մը բռնկելով
նետուեցաւ: Բանի մը ժարդ մուտն
եւ 40 ալ վիրաւորեցան: Այս պղծ-
ման պատճառն ու պարագաները դեռ
ծանօթ չեն:

Վերսայլ 21 նոյ.

Տրէօի եւ Շաթիլեօի մօտ գոր-
նուած շարժան պահապան զինուոր-
ները դէպի Հիւսիսային արեւմուտք
կը փախան: Նոյ. 19 ին վաշտ մը Լոնտո-
նի հրետնի փաշա ալ Հունտր
ձիւտը Շաթիլեօի մէջ յարձակում
կրկնել իրենց դրոշմներով Շաթի-
լեօին քաշուեցան: 120 մարդ եւ 70
ձի կորսնցնելով, Արիէյ զատ նոր բան
մը չկայ:

Յիւրէնս 22 նոյ.

Խաղաղական կառավարութիւնը
դեռ չպատասխանեց Ռուսիոյ շըր-
ջաբերականին:

Բնորոշութեանց արգիւնը նըպաս-
տաւոր է կառավարութեան կը հո-
ւաստեն թէ թագաւորն յունար 11
Հոմպիտի երթայ:

Թուր 21 նոյ.

Պաշտօնական հեռագիրներ կը ծա-
նուցանեն թէ Նիւի մօտ աղաւթ հըրա-
յանաւ օրաց եւ Բրուսիացու մէջ քանի
մը ժամ կու ելաւ: առանց վճարական
արդիւնքի: Նիւի մօտ Բորփիլի նոյ.
18ին 3000 ի չափ Գերմանացիներէ
զրուեցաւ: Բրուսիայի Մօնպէլիորը
կամրային: Կը ծանուցանեն թէ 3-
4000 Բրուսիացի կը գտնուին Շաթի-
լիլի եւ Մէլիէրի մօտերը:

Գերմանական զորութիւնները բո-
լոր հիւսիսային սահմանադրուած ծած-
կած են: Լոնկվիլի եւ Մօնպէլիլի մէջ
տեղը, եւ այս վերջինի պաշտօնը
սատկութեամբ առաջ կը տանին:
Բրուսիացի Լաֆէրն ալ սղաւարեցին:

Բրուսիացու Գերմանացի Լոնկվիլը
Շէնհեյնի վերջին հասան Կրուսի
Գաղղիացու հետագոյի ձիւտները
600 իւհան տեսեր են Եթէլթէն քով:
Բրուսիացի ամեն օր հետագոյս-
թիւններ կընեն դէպ ի Պուրտինի
եւ Ս. Լու. վերին Մօնի դաւաճան մէջ:
Գերմանացի վէրսայլի կրանիլի Մը-
րէթինէի, Եթի, Պոնպուլեօնի եւ Բէս-
մի կողմերէն յառաջ կը խաղան եւ
գերտերէն անցնելու համար լատա-
նուեր կը բերեն իրենց հետ, որովհե-
տեւ գաղղիացի Բօթիպիլի կամուրջը
քանդած են:

Կը կարծուի թէ 20000 Գերմանա-
ցի կը գտնուին Կրէյլի մէջ եւ շըր-
ջախանները Բրուսիացի փարիզէն ե-
կող օգտաւորի մը բռնեցին Տրէօի եւ
Շաթիլի մէջ տեղը: օգտաւորները
գերի ըլլին եւ թուղթերն ալ դրուե-
ցին:

Լօարի բանակէն լուր մը չկայ: Իշ-
խանութիւնները վերջին ծայր խոր հըր-
դապահութիւն կը դորձած են:

Թուր 22 նոյ.

Լի զարչի մօտ ինկած օգտաւորի
մը խիստ լաւ լուրեր կը բերէ: Փարի-
զէն: Օրէլանի յաղթութիւնը նոյ. 16
ին փարիզ իմացուելով մեծ ուրախու-
թիւն պատճառուի է: բոլոր գլխաւոր
թիւնները մոռցուած են: բանտարկեալ
մարդիկն արձակուեր են: վառահո-
թիւնն ու միութիւնը կը դերադաճէ:
պաշարներն առատ են: ձիւտ միտ բա-
ժինով չարուիլ: Գուրս յարձակումներ
ընելու անգուաղ եւսանելու տեղ հեռ-
զանգեւել կամքն անցած է:

Թուր 22 նոյ.

Կառավարական հեռագիրները կը
ծանուցանեն թէ Պրէմիէրի մօտ մեծ-
կակ կու մ'եղեր է Բրուսիացու եւ
շարժան պահապան զինուորացի մէջ
եւ վերջինները 4 ժամ կու ելէ ետեւ:
եւ քաշուեր են: Բրուսիացի Նօթան-
լը-Ռօթիլի կ'սպասուին եւ Լիւքսեմ-
բուրգ տեսնուեր են:

Գաւառային զինուորական հրամա-
նատարութիւնները զոր ձիւտերը Պուր
պաքի եւ Միլիէլ զորպետները կը վա-
րէին, վերցուեցան: Հիւսիսային զորաց
հրամանատարութիւնը Ֆորէ զորպե-
տին յանձնուեցաւ, եւ Պուրպաքի Թուր
կ'սպասուի: Լօարի բանակին հետեւող
18րորդ զորաբանակին հրամանատար
անունեցաւ:

Տրէօի մօտ եղած կուռնի մէջ գըռ-
նուող Գաղղիական զօրքերը Լօարի բա-
նակին մօտ չեն, այլ Ֆիլէրէլ զօրպե-
տին բանակէն հատուածուել շարժան
պահապան զինուորներէն կը կարծը-
ուի թէ Նօթան-Լը-Ռօթիլի վրայ Բը-
րուսիացու շարժումը Մօնի սպառ-
նաւը համար է: Այն կողմը գտնուած
Բրուսիական զօրաց թիւը 30000 կը
հաշուեն: Ռեքլի Բրուսիական զօրաբա-
նակ մ'ալ, որոյ որքանութիւնը յայտնի
չէ, Տրէօին դէպ Սըթանիթան քաղե-
լու երեւոյթ ունի:

Գերմանական բանակները հիմա
Եթնոյնն ու Տրէօին միմեկ Մօնպիլ-
իլի եւ Օքսէրի մօտերը տարածուող
երկար գիծ մը զրաւած են: եւ իրենց
գործողութիւնն սկսան ալ կողմէն Տը-
րէօն առնելու եւ դէպ ի Մանս յառաջ
քաշելով: Կերեւի նաեւ որ Գաղղիաց-
ույ հիւսիսի հետ հաղորդակցութիւնը
կորել կուզեն: Նմանապէս Ֆիլիպինի
գիծը դրաւել կուզեն հաւանականա-
բար:

Գաղղիական իշխանութիւնները
Լօարի բանակին շարժումը վրայ խոր
դաշնապահութիւն ունին միշտ: բայց
ստոյգ կերեւի որ Լօարի բանակը վեր-
ջին օրերս բնաւ կու չէ ըրած, եւ ա-
սոր վրայ տարածուած զրոյցները բո-
լորովին անհիմն են: Օրէլ Տը Բալալին
զօրապետը ռազմագիտական շարժում-
ներ ըրաւ զանազան կողմեր, այն կեր-

պով որ դժուարին է այն կողմէն լուր
ուսնելու:

Բրուսիական զօրաց մեծ մասը Պուր-
կօնէն մեկնեցան իրենց արեւմտեան
բանակները զօրացնելու համար, եւ
միայն իրենց շարժումները ծածկելու
եւ իրենց վրայ որ եւ է յանկարծա-
կան յարձակում արգիլելու համար
պէտք եղածին չափ զօրք թողուցին
հոս:

Լոնտոն 22 նոյ.

Անգղիական Մօնպէլիլի-Բօթիլ լը-
րագիրը կը բերէ Գաղղիոյ արտա-
քին դորձող պաշտօնատան առաջին
քարտուղար Պ. Ծոտօրտի թուրէն վէր-
սայլ դնացեր է զինադադարի մը վը-
րայ բանակցելու:

Չրոյց կը պտըտի թէ Կորչաքոֆ
իշխանը հաշտարար կերպիւ պատաս-
խանէր է Լոյտոն կրանիլի ծանուցա-
ղըրին:

Լոնտոն 23 նոյ. իրիկուն ժամ 11/2.
Պորսան գէպ ի վեր բացաւ: Օմ.
Բօնս. 43-43 1/2: Բնտոյ խօսք ելնե-
լով թէ Ռուսիա տատկի եւ վճարու-
կան պատասխան մը տուեր է 1856ի
դաշնագրութեան վրայ, Օմ. Բօնս.
մինչեւ 40 3/4 ի իջաւ:

Լոնտոն 23 նոյ. իրիկուն ժամ 5.
Պորսան խիստ յուզեալ է: Օմ.
Բօնս. 42 1/2: եւ չատ կուղուի: Փոխ.
1869ի 48 1/2: կը բռնուի:

Թուր 23 նոյ.

Կը հաստատեն թէ Թուրքիա հա-
տատ գիտաւորութիւն ունի 1856ի
դաշնագրութիւնն ամենայն զօրու-
թեամբ պաշտպանելու, եւ թէ իտա-
լիա ալ պատրաստ է Անգղիոյ եւ Ա-
ւստրիոյ հետ միաբանութեամբ դոր-
ծելու:

Մարտի 22 նոյ.

Ասթիլի գուրան Սպանիոյ դաշն ըն-
դունելը պաշտօնապէս իմացուց Մոտ-
րիսի կառավարութեան: Յառաջի-
կայ ուրբաթ նոյ. 23 Սպանիայէն
նաւախուած մ'իտալիա սխտի երթայ
նոր թագաւորն առնելու եւ Սպանիա
տանելու համար:

Վերսայլ 22 նոյ.

Երեկ քանի մը մանր կուռներ ե-
ղան Լուի հարաւսկողմը, որոց մէջ մեր
83 լու զորագունդը լինաւ: Սպա-
նա. Այսօր մեր զօրքերը Նօթան-Լը-
Ռօթիլի գրաւեցին:

Վերսայլ 23 նոյ.

Թիւրքիլի ռախտիւթութիւն երեկ
սկսաւ: Մէլիքնիկուր թիւ մեծ դուքսը
կը շարունակէ իր յառաջխաղացու-
թիւնը Գաղղիոյ ներսի կողմերը: փա-
րիզի առջեւ բնաւ փոխութեան մը
չկայ:

Վիեննա 24 նոյ. իրիկուն.

Պայտի կոմսը վաղը պիտի հըրաւա-
րակէ կարմիր տետրակը, որոյ մէջ եր-
կու ծանուցարար կայ 1856ի դաշնագ-
րութեան չափաւորութեան եւսանաւո-
րապէս Սեւ ծովու չէզոքութեան ինդ-
րոյն վրայ:

Այս երկու ծանուցարարը լեզուն
խիստ անաղաւ է: քառած է մէջ թէ
Ռուսիոյ կառավարութեան այս ըն-
թացքը խիստ գահալէժ է:

Լոնտոն 24 նոյ.

Ռուսիոյ կառավարութեան Անգ-
ղիոյ եւ Աւստրիոյ մօտած պատասխա-
նը խիստ հաշտարար է: Ռուսիա կը
փափաքի որ ընդհանուր խաղաղու-
թիւնն եւ Արեւելից անգործութիւնն
ապահովի, բայց այս արգիւնքն ամե-
նուն համաձայնութեամբ կուզէ ձեռք
բերուի: եւ այն ժամանակ Ռուսիա
փոխանակ առանձին մնալու, յօժարա-
կամ գործակցել կուզէ այս արգիւն-
քին:

Յիւրէնս 25 նոյ.

Ասթիլի դըսուհին այս դիւեր արու-
ղաւակ մը ծնաւ:

Բանակին նոր կազմութիւնը հրա-
տարակոծեցաւ: Թեմաթիւսի գո-
րաց եւ Պէրսիականներուն գունդերն
աւելցան:

Սպանիոյ թագն Ասթուրիոսը
բերող պատգամաւորութիւնը վաղը
հոս կ'ապաստուի:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սպանիոյ կառավարութեան խը-
նամակալ Սէտրանս մարտիտար Սիկե-
զեղման պատմանանը զրկեց վեհ:
Սուլթանին, կարողա զի մեծ ժապա-
ւէնը Բարձր կայսրորդի խառնաճի իդ-
գէտութիւն էֆէնտիին, եւ ուրիշ պատ-
ռանշաններ ալ Բ. Դրան նախարար-
ներուն:

Հինգշաբթի օրը Մեծ Եղարքուն
արքունի պալատը կանչուելով վեհ:
Սուլթանին հետ խորհրդակցելու պա-
տիւ ունեցաւ եւ իրիկունս ալ ինքիւ
ըն հոն ըլլաւ: Բոլոր նախարարաց հետ
հետ:

Անցեալ չարաթ օրը մայրաքաղա-
քէն Թրեզու գացող Աստրիական Լոյ-
տի Հոնկարիա չոգինաւ Միտիլիի
հետախափան արեւմտեան ծայրը Սիկի-
քսեալ հրաւանդանին առջեւ: Խրեցու-
թանք մէկի մը պատճառաւ: Բայց Կ.
Պոլսէն ու իդիլիէն ուրիշ չոգեաններ
օգնութեան երթալով ազատեցին, եւ
չորեքշաբթի օրը ծանրան չարանա-
կեց գէտ ի Շիրա եւ Բարֆու:

Լոնտոն 24 Նոյեմբեր	
Անգլ. Բոնս. 92½-93	
Ռուս. Բոնս. Բաց. 42½-43	
» Գոյ 43½-43½	
» Նոր փոխ. 49½-49½	
» Պանք 45½-44½	
Ռանթ Գաղղ. 54½-54½	
Վիեննա 24 Նոյ.	
Վիեննայի 423	

Իվերբուր 23 Նոյեմբեր	
Բանգալ. Մ. Ն. 0. 9½	
Մարտի 42000 հակ.	

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ	
ԷՍՏԱՆԸ ՈՒՆՈՒՄԻԷ	
43 Նոյ. ուրբաթի իրիկուն	47 43
44 » չարաթ սոսաւոտ	
բացուեցաւ	47 23
կէս օր	47 36

ԱԶԳԱՅԻՆ

Մանգուսի մէջ կը կարգանք թէ
Ս. Պատրիարքը երկուշաբթի օրը Բ.
Մեծ, Եղարքունի իր նոր ապարանքը
գալը չորհաւորեալ համար Նորին
Բարձրութեան ներկայանալուն առ-
թիւ, ազգին վիճակին վրայ խօսք
բացուելով Ս. Պատրիարքը կրէ թէ՛
թէպէտ եւ ամեն ինքի Պոլսի Բ. Դու-
ռը ներկայանալուն գոհացող չէ հրո-
մանադիրներ կ'ըստացուն: Բայց նոյն
հրամանադիրները իրենց տեղը գա-
ցած ամեն գոհացող չէ գործադրու-
թիւն չեն տեսներ, եւ ահա այս պատ-
ճառաւ ազգին տրտունջները դարձ-
եալ սկսած են երեւան: Երբեք Այս
այստարարութեան վրայ նորին Պատրի-
արքի խոսքը վարժու- Բեա հետսի էֆէն-
տին կանչել տալով, այս տեսակ քա-
նի գործը որ կայ, Բ. Դուռը իրեն ի-
մացըները կը հրամայէ: Ընդէն:

Օրագրին երկուշաբթի առուր թը-
ւոյն մէջ Ա. ստորագրութեամբ նորէն
քանի մը հարցմունք ուղղուած են Մա-
սիսի Ողջամիտ ընթերցողը արդէն
մեր նոյ: 4 Թուով տուած պատմա-
նէն անշուշտ հասկցան անոնց ինչ ա-
տիճանի ստիւտտական քաջքուք ըլլա-
լը, որոց պատմական տալն աւելորդ
անձնութիւն մ'է՛ թէ մեզ եւ թէ

ընթերցողաց համար:
Բայց հարցմանց հեղինակն առանց
յուսահատելու կուզէ անպատճառ ի-
մանալ մեզնէ թէ ատենապետ Օտեան
էֆէնտին՝ Ռուսիեան էֆէնտիի ա-
ռաջարկութիւնը վարչութեան առա-
ջարկութեան առաջ քուէի զնեղով
ատենական կանոնաց դէմ՝ գիտու-
թեամբ կամ անգիտութեամբ մեղա-
շած կը համարուի:

— Այո՛, կը համարուի: Բայց հարց-
մանց հեղինակին դժբաղդութենէն,
Բեդհանսի Ժողովոյ չորրորդ նստին
ատենագրութիւնն իր ըսածին հակա-
ռակը կը հաստատէ: Եւ ահա ասիկ:

« Ատենապետ էֆ. — Քուէի դըր-
» ուղը երբ ընդունուի, պիտի ըսեմ
» թէ ինչ է քուէի դըրուիքը: Քաղ-
» ժողովն առաջարկութիւն մ'ըրած
» է, պէտք է նախ այն քուէի դըր-
» ուիլ (երես 55)

Կը յօտանք որ հարցմանց հեղի-
նակն այս համառօտ եւ կտրուկ պա-
տմախոսով գոհ կըլլայ: Եւ ալ մեզ չը
ձանձրացնելու խի եթէ գոհ չըլլայ
ան ալ մեր հաղը չէ:

Պատուական Խմբագիր Մասիս լը-
րագրոյ:

Նամակիս հետ ծրարուած անտ-
րակ մը կը զրկեմ Ձեզ, որ կը բովան-
դակէ Մշոյ դաշտի միայն դեղերու ա-
նունները, եւ այն դեղերուն վնաս
հասցնող անձինք ու պարագաները:
Այս տետրակը՝ ինչպէս թուականն ալ
ցոյց կուտայ, հերոս գրուած է Պ. Զ.
Թ. Ն. ձեռամբ եւ թարգմանութիւնը
կարգադրութեանն էր: Բարեկար-
գութեան եկած էր Մուշ Նորին վա-
նութեան կարգադրութիւնները՝ ըստ
մեծի մասին նայելով այս տետրակի մէջ
գրուածներուն, բաւական պակասեցու-
ցին ոճիրները եւ ոճրագործները: Թէ-
պէտ ոչ այնքան հաստատուն եւ օրի-
նաւոր էին այն կարգերը, սակայն ոչ
սակաւ օգուտներ վայելեց անկէջ Մը-
շոյ աշխարհը, եւ հեղաշեւէ պիտի
վայելէ: Ես բաղդատելով քանի տարի
յառաջ տեսածս Մուշ՝ այս տարինե-
րուն հետ, զգալի կերպով մեծ տար-
բերութիւն կը գտնեմ դէպի հանգիստ
ու անդորր:

Ասանք դրելով ըսել կուզեմ որ այս
տետրակը ոչ թէ կը ներկայացնէ ներ-
կայՄուշը, այլ հերոսան, եւ թէ պէտք
է աւելի ուղիւն ըսել քանի մը տարի
ալ յառաջ եղած Մուշը:

Կը զանկամ միջոյ մը ձեռքս բե-
րել եւ ինչպէս Ժողովուրդեան բողոքն
ու աղաղակ կ'արձանանայ թշուառու-
թեան ժամանակ մէջ կուտայ լըրագ-
րաց, նոյնը եւ անոնց վայելած բար-
եաց արձագանք մը պատրաստել զըր-
կել Մասիսի: Առ այժմ ձեր բարե-
հաճութեան թողով տետրակիս հրա-
տարակութիւնը:

Մնամ Ձերք երջանկութեան փա-
փաքով եւ աղովարար:

1870 հոկտ. 2 Մուսանձտեանց
Ի Ս. Կարապետ Գաբէնէ Լաբաշե

Մշոյ Բաշէն Բեդէն Էն Էն Էն Էն
1869 Դայն 24

ՄԱՍԻՍԻ ԳԵՂ 20803

Մասնիկ գեղը դաշտի գեղերէն է:
Բայց տեղը Մար ըլլալուն համար Տը-
Մաշի կ'ըսուի: Մշոյ եւ Մասնիկ սահման
նազարէն է Մասնիկներու գլխաւոր Պա-
շար աղայի Տղան այս գեղին իրեն
տէր կ'ըստուի: Մարին քանի ան-
գամ կուգայ, որքան որ տէրութեան սո-
սանորդ կուգայ գեղացին, այնքանի մօտ
հայերէն կ'առնէ ցորեն, տան զոլոս ոչ-
խար կ'առնէ, փարայ եւ այլ ուրիշ բա-
նէր: որքան որ ուղեւնայ չէ կ'առնէ, տէ-
րութեան հարկերէն վերջապէս կրկնակի
կը հասնի ասոր: նոյնպէս իր կըլայնե-
րը եւս ուղեւնին կ'առնեն կը ասենին
Մասնիկներու գլխաւորներուն ձեռքն
ալ կը հարստանայ ինչպէս Մասնիկները:
Պշար աղայի տղան բարբառաբար կըսէ.

առ գեղը իմ է՝ եւ այսպէս կընէ: Կը մնայ
Վիլայէթի եւ տէրութեան կամաց եւ խը-
ճին յանձն:

ԵՐԼԱՅ ԳԵՂ 20803

Այս գեղի բնակիչները խեղճ են ու
պարտաւոր: ստանցեղ ասոնց վրայ իը-
րեւ տէր կը ձեռնան, Պշար աղայի Տը-
գան ուղեւն ասոնցմէ կ'առնէ բարբառ-
սարար հին ժամանակներու նման, ոչխար,
կը, ոտնամաշ, փարայ, եւ այլն: Մասնիկ
գեղի պէս, Մասնիկներէն երեք տուն
քիւրակր բնակիչ են հայերու հետ: Առա-
ջինը Գաւէ անունով է: ասիկայ եւ իր հետ
եղած տները գեղացւոց վնասներ կուտան.
իրեւ գեղի աղայ է Գաւէն: կը նստի
այն տեղը, տէրութեան քնաւ օգուտ մը
չունի, այլ միայն տէրութեան աղքատ
հպատակաց վատութիւններ կընեն եւ ը-
նել կուտան: ասոնք եւ այսպիսիները թէ
որ վերջին այս տեղաւորներէն ու գե-
ղերէն տէրութեան հպատակներուն մեծ
մեծ օգուտներ եւ հանգստութիւններ են:

ԱՎԱՍԻՆԵՃ ԳԵՂ 20803

Այս գեղը չտու ու մեծ վնասներ կը-
րած է Ռէքթիկներէն, որոնք հիմայ
բարեխառ տէրութեան չորհրդի անոնց
մօտ լեւ ները գալէն արգիլուած են: այս
գեղը որքան տարեկան հարկ կուտայ տե-
րութեան, աւելի շատ այս քիւրակր կը
տանէին: Թէ որ գարնան ի գաւէ հետ
գիտա կընան ընել տեղերին, ապա թէ
ոչ՝ ցիրուցան ըլլալին ասիւնին է:

ԽԱՍԻՆԵՃ ԳԵՂ 20803

Խաւիկը Մշոյ գաւառի առաջին շատ
գեղն է: ասոնք Պալաքցիներէն միշտ կը-
հարբառաւորուին եւ կը նեղուին, որոնք
կուգան ուղեւնին կ'առնեն կ'առնին:
հայր ասոնց հրամանին խնայք է իրեր-
կիւղէն, ինչ որ ուղեւն կ'առնեն, այն ու-
րիշ, ցորեն օստման, ստակ եւ վերջա-
պէս ամէն պէտք եղածին: ասոնցմէ ի
զատ Գեղձմեր ու Քոլոսի իրենց մօտ
գեղերու մէջ կ'ընեն Պալաքցիներէն
քանի տներ: այս տները խաւիկի ամէն
տեղը ձանձրած են, Բոնաշէն ու կեւած Պա-
լաքցի իրենց մարդիկներու հետ միասն-
ալ կուգան առջեւին ինչալով խրատ-
ներ կը սորվեցնեն, բանք առնել կուտան
իրենց մարդիկներուն, զորութիւն ընել
կուտան: Եւ անհագստութեան կը տիր-
ցնեն խեղճ հայերուն, վերջինեւ գեղե-
րէն թէ որ հանունն այն քիւրակր, Խա-
ւիկցին: հանգստութեան արեւ մը կընայ
տեսնալ, եւ իր ստացուածքին ու անձին
այն ատեն տէր է:

ԵՐԼՈՏԵՐ ԳԵՂ 20803

Այս գեղացի հայերուն երբեմն Ռէ-
քթիկներն եւ միշտ Պալաքցիներ կը տիրէ
բարբառաւորութեամբ ուղեւն ատենով ու
ամենով, ինչպէս Խաւիկցւոց ցեղ է
Գեղձմերցին, ասոնկ ալ ասոնց: յայտնի
ու զաղանի ընելիքէն բնաւ չեն զաղիր:
Երկմերցիները հաց պակաս լինելու պատ-
կը տանին, խաւ եւ ուրիշ բաներ: հայե-
րը կ'առնեն կ'առնեն: Խաւիկցիներն
քաղերու եւայն, վերջապէս ասոնք Խա-
ւիկցիներէն աւելի կը նեղուին:

ԱՐԲԱՎԱՍԵՐ ԳԵՂ 20803

Այս Արբաւաթը Պալաքցիներուն եւ
Խաւիկցիներուն ասքերու առջեւն է,
մէկ գիւն Պալաքցիներ, եւ միւսին Խաւի-
կցիներ կ'առնէ իրենցմէ յայտն, կ'ողնայ
եւ ուղեւն կընէ: գեղացիներն չ'իրնար
երկիւղէն կ'առաւարութեան իմաց ալ,
վասն զի մինչեւ այսօր երբեք այս բարբա-
ռաներուն պատիւ տուողներ եղած չեն,
թէ եւ շատ անգամ Միլայիներն եկած
գացած են, բայց ինչ օգուտ, որ հայը
ասոնց վիճակի մէջ չեն հանելու օրինաւոր
կարգեր դրած չեն: այսպէս օր օրի դը-
նալով, տէրութեան հպատակ խեղճ հայը
հարստահարուել, նեղուել եւ չարա-
ւոր է: Այս գեղի տառքները որ Մարտոյ-
եան Ռէն Ալէն է, գրեթէ իր անձի երկիւ-
ղէն օր մը հանդիսաւ եւ անա՛ իր տունը
գիւղերէն չ'իրնայ քանալով, որ շատ տն-
գամ սպաննու կ'աւախտին:

ԱՐԱՎԱՍԵՐ ԳԵՂ 20803

Սա գեղի բնակիչները շատ օղորմելի
են: այս գեղի մէջ կ'ընեն քանի տուն
Խաւիկցիներ քիւրակր, որոց մէկին անունը
Ահմատ է: այս Ահմատը գոգ է ու աւա-
ղակ իր եղբայրներով: ներսն ու դուրսն
կ'ողորմայ: հայը կ'ստանայ ու չ'իրնայ խօ-
սիլ, այնքան գեղեցիկ աղբաւորներ է, մի-

նակ իր ճարը երկը ու գաղթելու մէջ կը-
վընտաւ: ասոնց եւ դուրսէն եկած քըր-
թերուն համար: ուրիշ գոգ Սէ: անունով
քիւրթ մ'ալ կայ այս գեղ: որ իրենց գոր-
ծը գոգութիւն ու վատութիւններ են թէ
գեղացւոց եւ թէ չըջակայ գեղերուն, որ
ասոնց եւ հայերուն մէկ տեղ բնակիլը
խիստ դժուար է: մեծ յոյսեր ունին հայե-
րը որ կուտակալը գալուն, այսպիսիե-
րը իրենցմէ հեռացնելու դժութիւն ընէ:
եւ եթէ ոչ, գեղը անոնց պիտի մնայ, եւ
հայն իր գլխին տեղ պիտի փնտռէ ան-
ճար մնալուն համար:

ՉՂԱՅ ԳԵՂ 20803

Չղալ գեղի մէջ կ'ընեն իրենց տան
տունի չափ Խաւիկցիներ քիւրակր, այս քըր-
թերուն գլխաւոր վատը: Երես Մօլա Խա-
լին է: որ միշտ անուն Մօլա Խալին է,
եւ իր եղբորորդի Խալիթն ու Զաւանի
եղբայրն են: Մօլա Խալին երբեմն իր
տունը կ'վերցնէ խուս, բայց իր սաքը
գեղէն չ'կորէ: եւ ձեռքը վատութիւնէն
հայերու գոգութիւնը կընեն, տալար ու
ուրիշ բաներ կ'ողնան: արտիւ եւ չայրի
ընելը են, հայու չայրէն խաւը կըզգո-
նան, եւս այսպիսի բաներ, հայ կ'իրնէ
րուն ու աղջիկներուն ալ կ'զգն վա-
տութեամբ: որ քան որ իրենք գեղացի
են, այս բաները ընելին ի դատ ուրիշ օ-
գուտ չունին, արքունի հարկերուն տա-
րած զեղացի հայն կ'իրէ, նոյնպէս ու-
րիշ արտաքին ցաւերը: այս հայերը կու-
ղեն, որ բաժնեն հեռացնեն իրենցմէ, շա-
տոնց ցաւերէն շատ նեղուած են այս գե-
ղերու հայերը, եւ չուրած կ'ընած են:

ՇՈՒՆԵՐ ԳԵՂ 20803

Այս գեղի մէջ այս երկու տարի է որ
քրթեր եկել եւ օրին տան չափ բնակութիւն
ըրեր են: այս քրթերը իրենց շնորհիւ ի
զատ օգուտ չեն, եւ Խաւիկցիներ են: հայն
կուզէ որ երես իրենց մէջէն հեռանան:
Այս գեղին չորս հարկը: օլխար մէկամ-
գամ Ալեքսի Ալիբաթը հիւղ տարի յա-
ռաջ զարկեր տարեր է: խաւիկցիներն
այսօր Տիւրպէթերի Վիլայէթ է, այս Ա-
րերուն ըստհայկերի գալով արդեաւ ըրած
են հայերը քանի անգամ, ոչ անուերեւ
ոչ տրուել է: պաշտպանութիւն կընէ ե-
ղիւր այս Ալեքսոց իրենց ծախան պէն,
ասոր համար չեն չըցեր անուի: Շոգեւ
գեղը բնակող քիւրակր ոչ գեղացւոց
հետ վերկու կուտան, եւ ոչ օգուտ են:
Թէ որ քրթերը միան գեղ, գեղացին ան-
պատճառ չ'իրնար տանիլ: Այս գեղը Խաւի-
կցիներէն շատ կ'ընելուին, զի Խաւի-
կցիներուն նման բարբառաւոր ու բռնա-
րէշ աշայիր մը չ'կայ միւր աշխարհի մէջ:

ԽՈՒՆԵՐ ԳԵՂ 20803

Խաւիկը երկուք է, մէկը քիւրակրուն
բնակարան է՝ եւ այս հայոց: Այս հայոց
Խաւիկը մէջ կ'ընեն եւ տուն ունի Միւր-
ղէ պէն: հիմա տան անտուր հայեր մը-
նացեր են, եւ երեսունի մօտ պէնի քիւր-
ակր եւ չալաններու աներ լիւրիւ լե-
ցուցեր է մէջը Միւրղէ պէն, բոլորն ալ
գոյ, աւաղակ, եւ բարբառաներ են: այս
տներէն շատերը արտեր ու միւլք ունին,
հայերէն առած են: կը վարեն, կ'ընեն
եւ բնաւ վերկու ու տուրք տէրութեան
չեն տար, ամեն ծանրութիւնը այն քանի
հայոց տան վրայ է տուրքը կողմանէն ի-
րենց եւ Միւրղէ պէնի տուած չարա-
ւանքներն ալ անտանելի է, կուղեն իր
ստանան հասուցած են: որ ալ գեղը մը-
նալու ճարերին կարած է, մէկ կողմէն ա-
սոնք, եւ միւս կողմէն գեղի մէջ նստող
Միւրղէ պէնը, որ իրեն հայրենի ժառան-
գութիւն կ'համարէ խեղճ հայերը: Այս
Միւրղէ պէնը Խաւիկցիներուն գլխաւոր-
ընէ է, բարբառաւոր Խաւիկցիներուն, ո-
րոնք քանի մօտ գեղի դաշտի գեղե-
րէն վերջին վիճակ աւերութեան հանու-
ցած են, տակաւին իրենց ըրածներէն չեն
զաղրիր: Միւրղէ պէն ալ չայսպէս: չոս
կ'ընակին Սպար պէնը տղաները, որոնք
երկրիս ամեն բարբառաներն մեծ բար-
բառաւոր գոգ են: Թէ որ Բ. Կուտակալը
զարման մը այսպիսի խեղճ հպատակաց
ցաւին չ'տանէ, անպատճառ կերթան, կը-
կորին, ոչ միշտ խաւիկցիներ, հայաւ ամէն
մեծակայներ:

(ԹԵՂԵՐ ԴԵՄԵՐ)

